

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงทดลองแบบมีกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนบ้านปางอุ๋ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่ม 12 กิจกรรม แบบวัดความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นแบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 อันดับ ตามแบบของ Likert ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จำนวน 34 ข้อ และแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นข้อความแต่ละข้อ แล้วพิจารณาข้อความนั้น ๆ ว่า “เหมือน” หรือ “ไม่เหมือน” ตนเอง หากเหมือนตนเองให้ตอบว่า “ใช่” หากไม่เหมือนตนเองให้ตอบว่า “ไม่ใช่” จำนวน 51 ข้อ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัยจากสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนบ้านปางอุ๋ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัยและการใช้สถานที่ในการดำเนินการวิจัย ทดลองจนเสร็จสิ้นตามขั้นตอนรวมเวลาทั้งสิ้น 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน คือทุกวันจันทร์และวันศุกร์ ดำเนินการทดลองช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2545 ถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 9 ข้อ ส่วนที่ 2 แบบวัดความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และส่วนที่ 3 แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้วิจัยเก็บข้อมูล 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ครั้งที่ 2 เมื่อสิ้นสุดการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ คิดเป็นร้อยละของลักษณะกลุ่มประชากร ส่วนการตรวจให้คะแนนความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม

และการเห็นคุณค่าในตนเอง ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง โรงเรียนบ้านปางอู้ง อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตัวเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง โดยรวมพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ว่า นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ธิดา สุพรรณาง (2544) ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนหลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัตนา ชัยเศรษฐศิริ (2542) ศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยตามการรับรู้ของตนเอง ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนและด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผลการวิจัย พบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาเจตคติและค่านิยมให้ ผู้เรียนมีค่านิยมรัก ภาควมใจและหวงแหน วัฒนธรรมไทย ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่สอนการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยตรงและสอนสอดแทรกในรายวิชาบังคับและกิจกรรมชุมนุม ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในด้านปฏิบัติตนตามกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านมีความรับผิดชอบเป็นอย่างดีในการอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและให้คำปรึกษาในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมไทย

ในการทำนองเดียวกันกับงานวิจัยของ มัณฑนา อึ้งตระกูล (2544) ศึกษาผลการใช้กิจกรรม เพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหนองเรือวิทยา จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มละ 12 คน นักเรียนชาย 7 คน นักเรียนหญิง 5 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 8 ครั้งต่อสัปดาห์ ระยะเวลาครั้งละ 1.30 ชั่วโมง เครื่องมือ วัดปรับปรุงมาจากแบบวัดอัตมโนทัศน์ของ Rubin (Rubin' Self-Esteem Scale) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยอัตมโนทัศน์เพิ่มขึ้นสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อปสรศิริ เอี่ยมประชา (2542) ได้ทำการศึกษาการใช้ โปรแกรมเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองในการเพิ่มคุณค่าในตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนกิงเพชร กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของ Lewin (อ้างใน สงวนศรี วิรัชชัย, 2537, หน้า 80) ที่เห็นว่า บุคคลจะเปลี่ยนทัศนคติได้ง่ายและค่อนข้างถาวร เมื่ออยู่ในกลุ่ม การได้รับการยอมรับจาก กลุ่มเป็นแรงเสริมให้สมาชิกเกิดการยอมรับตนเอง ยอมรับผู้อื่น มีความเข้าใจตนเอง และเข้าใจ ผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น สมาชิกจะพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองต่อคุณลักษณะแห่งตน ความดี ความสามารถ มีผลทำให้สมาชิกรู้สึกภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง นำไปสู่การเรียนรู้ตนเอง ตามสภาพความเป็นจริง

จากผลการวิจัย กลุ่มทดลองที่ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งยังเป็นเด็กวัยรุ่น ดั้งที่อุบลรัตน์ เพ็งสถิตย์ (2542) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กวัยรุ่นตอนต้นไว้ว่า วัยรุ่นตอนต้น เป็นช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของวัยรุ่นตอนต้น มีผลต่อการเกิดทัศนคติของตนต่อบุคคลรอบข้าง และสอดคล้องกับแนวความคิดของ จงกลณี ดุษฎีเจริญ (2540) ที่กล่าวถึงวัยรุ่นตอนต้นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทาง ร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ สังคมและจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ความคิดหรือมโนภาพที่ บุคคลมีต่อตนเอง วัยรุ่นจึงประสบความยุ่งยากในการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อให้เกิดการ ยอมรับจากบุคคลอื่น รวมทั้งการยอมรับตนเอง ขณะเดียวกันวัยรุ่นก็มีความต้องการตำแหน่งทาง สังคมด้วย โดยเฉพาะในกลุ่มเพื่อน การได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนจึงมีความสำคัญต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก หากวัยรุ่นบุคลนั้นมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง สูง ก็จะสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

นักเรียนชาวไทยภูเขาที่เป็นกลุ่มประชากรยังเป็ยวัยรุ่นตอนต้นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย และอารมณ์ โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่แตกต่างจากสังคม วัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งหากว่าเด็กมีความรู้สึกรู้เห็นคุณค่าในตนเอง เด็กก็จะเกิดความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Vang and Lewis (1990, อ้างใน ลีศักดิ์ฤทธิ์เนติกุล, 2540) กล่าวว่า ชาวเมืองทุกเพศทุกวัยต้องเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมของชาวเมืองไว้ถึงแม้ว่าชาวเมืองจะยอมรับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในสังคมก็ตาม ชาวเมืองควรอนุรักษ์วัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นเมืองเอาไว้ ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงได้นำกิจกรรมกลุ่มเข้ามาช่วยในการสร้างความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเองให้กับนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีวัตถุประสงค์ ขอบเขต เนื้อหาที่เป็นระบบ จึงจะสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่ต้องการให้กับเด็กชาวเมืองได้ ดังที่ Rogers (อ้างใน ลีศักดิ์ฤทธิ์เนติกุล, 2540) ได้กล่าวว่า ประสบการณ์กลุ่มสัมพันธ์จะช่วยให้บุคคลยอมรับตนเอง พัฒนาตนเองในด้านคุณค่าของตนเอง มีความเข้าใจตนเอง และมีความมั่นคงยิ่งขึ้นในด้านทัศนคติต่อผู้อื่น อันจะทำให้บุคคลเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและผู้อื่นมากขึ้นและสอดคล้องกับที่ Strang (อ้างในประสิทธิ์ ทองอุ่น และคณะ 2542, หน้า 47) ได้กล่าวว่า คุณค่าของกลุ่มสัมพันธ์จะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม ทัศนคติ ความสนใจและความเจริญงอกงามในด้านความรู้ และทักษะ เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ เข้าใจตนเอง และเห็นคุณค่าในตนเอง

ดังนั้นกิจกรรมกลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาขอบเขตและเนื้อหาวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และการเห็นคุณค่าในตนเอง แล้วสร้างกิจกรรมกลุ่มขึ้นโดยการศึกษารูปแบบและพัฒนากิจกรรมมาจากซูซีย์ สมิตธิกร (2528) และรูปแบบกิจกรรมในคู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อเด็กด้อยโอกาสของกรมสุขภาพจิต (2544) โดยนำกิจกรรมมาปรับปรุงและพัฒนาให้มีขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับการเสริมสร้างให้เด็กเกิดความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเอง จากนั้นได้นำกิจกรรมที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของโครงสร้างและเนื้อหา แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้กิจกรรมกลุ่มมีคุณภาพและประสิทธิภาพ กิจกรรมกลุ่มที่จัดขึ้นจะเน้นให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความคุ้นเคยกัน ได้มีโอกาสเปิดเผยตัวเองและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มที่มีต่อตัวเองทั้งทางบวกและทางลบทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง จนเกิดความเข้าใจ เกิดการยอมรับตนเองและยอมรับเพื่อน และมีการพัฒนาความคิดเห็นต่อตนเองไปในทางที่ดี เห็นคุณค่าในตนเอง จึงน่าจะเห็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้นักเรียนในกลุ่มทดลองเมื่อเข้ากิจกรรม

กลุ่มแล้วนักเรียนมีความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ภายหลังการทดลอง

ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมกลุ่มมีผลต่อผู้ร่วมกิจกรรมกลุ่มทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของกิจกรรมกลุ่มส่งผลให้เกิดการพัฒนา อาทิ งานวิจัยของ ภนิตา ภูโตนา (2539) ที่พบว่ากิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสิทธาธิราชโชชัย จังหวัดขอนแก่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา เวียงคำ (2543) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านม่วงลี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่าแผนการสอนที่สร้างขึ้นโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นแผนการสอนที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักของกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น เกม บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง นิทาน กิจกรรมการเรียนรู้การสอนเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งพบว่าหลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริณี พูลุติ (2543) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมที่มีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมีแนวโน้มพฤติกรรมก้าวร้าวลดลง จากระยะก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นอกจากนี้ นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเอง นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมกลุ่มที่มีความหลากหลายกิจกรรม เช่น เกม บทบาทสมมติ ข้อความ และการอภิปราย ซึ่งมีทั้งเป็นกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ การนำเสนอหน้าชั้นเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ได้มีการร่วมแสดงความคิดเห็นและข้ออภิปรายต่าง ๆ และหาข้อแก้ไขปัญหภายในกลุ่ม นักเรียนจึงให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีและมีความสุขเมื่อได้ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มกัน ซึ่งจากการร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม ผู้วิจัยสังเกตนักเรียนจะเห็นว่านักเรียนให้ความร่วมมือดี มีความสนใจและตั้งใจทำงานที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี อาจจะเป็นเพราะว่าในแต่ละกิจกรรมผู้วิจัยใช้เวลาไม่เกิน 50 นาที คือ 1 คาบเรียนซึ่งสอดคล้องกับ Trotzer (อ้างในชูชัย สมิทธิไกร, 2527) ที่กล่าวว่ากำหนดยุทธศาสตร์ในการทำกิจกรรมต้องพิจารณาถึงการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ทำให้นักเรียนยังไม่เกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งทำอาทิตย์ละ 2 ครั้ง ทำให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น มีความกระตือรือร้นที่อยากเข้าร่วมกิจกรรมตลอดเวลาที่ทำและนักเรียนในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคน ซึ่งผู้วิจัยได้นำกิจกรรมจำนวน 12 กิจกรรม มาทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียน โดยการพบปะกับนักเรียนรวม 14 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการปฐมนิเทศและ

สร้างความคุ้นเคย และปิดกลุ่มครั้งสุดท้าย ซึ่งในแต่ละกิจกรรมกลุ่ม ผู้วิจัยและนักเรียนจะร่วมกันสรุปและอภิปรายผลการร่วมกิจกรรมทุกครั้ง และผู้วิจัยจะสรุปเพิ่มเติมเพื่อให้ นักเรียนเกิดความรู้ และความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

จากการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจึงส่งผลให้กิจกรรมกลุ่มมีผลต่อความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง เพิ่มขึ้นภายหลังการทดลอง ดังนั้นครู อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง สามารถเลือกใช้ กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งได้
2. ครู อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ควรได้มีการนำกิจกรรมกลุ่มไปใช้เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งต่อไป
3. ครู อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ควรจะได้มีการนำกิจกรรมกลุ่มไปใช้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งมีความรัก และภาคภูมิใจในความเป็นเผ่าพันธุ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมได้
4. ควรมีการจัดให้นักเรียนทุกระดับชั้นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม
5. ควรมีการนำกิจกรรมกลุ่มไปพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง และความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมกับนักเรียนชนเผ่าอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยโดยการติดตามผลของนักเรียน ภายหลังจากที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเป็นระยะหรือจนกระทั่งนักเรียนไปเรียนต่อที่อื่น เพื่อศึกษาว่าความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม และการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้กิจกรรมเพื่อพัฒนาความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนในด้านอื่น ๆ เช่น เพศ อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับชั้น สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และชนต่างเผ่าพันธุ์ เป็นต้น
3. กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและคิดว่าน่าจะมีตัวแปรอะไรอีกบ้างที่เป็นตัวแปรในการทำให้ผลการทดลองเพิ่มขึ้น